

Etnografiasta on moneksi

Heikki Pesonen
Helsingin yliopisto

Etnografia on käsite, jota käytetään uskontotieteessä hyvin monin tavoin. Perinteisesti etnografialla saatetaan viitata tutkimukseen, jossa tuotetaan tietoa jostain yhteisöstä tai kulttuurista kenttätyön avulla, osallistumalla yhteisön toimintaan, havainnoimalla ja haastatteleamalla. Etnografia voidaan ymmärtää myös laajassa merkityksessä laadulliseksi tutkimukseksi, jossa etnografi tutkii yleisesti ottaen yhteisöjä, niiden historiaa, toimintaa ja vuorovaikutusta. Tällöin aineisto voi olla yhtä lailla jo olemassa olevaa, valmista (kirjallisuus, dokumentit, jne.) kuin tutkimusta varten tuotettua. Autoetnografisessa tutkimuksessa tutkijasta tulee, paitsi tutkimuksen tekijä, myös tutkimuksen kohde ja informaation lähde. Autoetnografisessa tutkimuksessa tutkija näkee itsensä osallisena tutkimuksen tiedon tuottamiseen liittyvässä vuorovaikutusverkostossa, ja yhtenä tutkimuksen kohteena on oma kokemus.

Autoetnografinen ote on keskeisessä roolissa Jaana Kourin väitöskirjatutkimukseen pohjautuvassa artikkelissa, jossa hän tarkastelee Lyyrtyin kyläyhteisöä muistin yhteisönä, jossa kyläläiset tuottavat kerronnan avulla historiaansa. Kouri on rakentanut tutkimuksensa pohjalta yhteisöllisen merkityksenannon ja esimerkiksi uskonnollisen kokemuksen tulkintaa avaavan etnografisen tekstualisaation mallin. Artikkelissaan Kouri havainnollistaa mallia analysoimalla – paitsi lyyrtyläisten haastatteluaineistoa – myös omia tutkimuspäiväkirjojaan. Niiden kautta hän syventää ja tulkitsee kyläläisiltä saamaansa tietoa.

Yhteisön historian rakentaminen kokemuksekerronnan kautta näkyy myös Hannele Päiviön ja Kaido Soomin artikkelissa, jossa tarkastellaan neuvostoajan Virossa järjestettyjä Nuorten kesäpäiviä. Nuorten kesäpäivät olivat osa nuorten kommunistista kasvatusta, ja niiden rakenne ja funktio muistuttivat monella tapaa luterilaisen kirkon rippikoulua. Artikkelia varten on haastateltu Nuorten kesäpäiville osallistuneita virolaisia, joiden kokemuksia peilataan neuvostoajan viitekehykseen. Tekijöiden mukaan Nuorten kesäpäivistä muodostui osa nuorisokulttuuria, jossa leirien ideologisia sisältöjä oleellisempia olivat erilaiset yhdessäolon muodot.

Uskontotieteellisessä etnografisessa tapaustutkimuksessa voidaan tarkastella esimerkiksi uskonnollisen yhteisön tai liikkeen sosiaalista dynamiikkaa, kuten yhteisöllisen identiteetin muodostumista ja tähän liittyvää vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Artikkelissaan ”Mormonismien monet haarat. Siirtymiä sosiokulttuurisen jännitteen jatkumoilla” Kim Östman tarkastelee mormonismissa tapahtunutta sisäistä jakautumista. Östman esittelee 1800-luvulla syntyneistä haaroista erityisesti Kristuksen yhteisöä sekä mormonifundamentalismia. Liikkeet syntyivät

Joseph Smithin kuoleman aiheuttaman johtajuuskriisin ja ideologisten skismojen seurauksena, ja kehittyivät hyvin erilaisiin suuntiin erityisesti suhteessaan ympäröivään yhteiskuntaan. Östman tarkastelee näiden yhteiskuntasuhteiden rakentumista hyödyntäen uskontososiologisessa tutkimuksessa kehitettyä sosiokulttuurisen jännitteen käsitettä, joka mahdollistaa Östmanin mukaan moniulotteisemman tarkastelujatkumon kuin perinteiset kirkko-lahko-typologiat.

Tämän numeron katsauksissa Riina Keto-Tokoi kertoo tutkijavierailustaan saksalaiseen oppikirjatutkimukseen erikoistuneeseen Georg Eckert -tutkimusinstituuttiin, ja Johanna Konttori kommentoi New York Timesissa julkaistua artikkelia, jossa tarkastellaan tennispelaaja Roger Federeriä ja hänen taitojansa uskonnollisin käsittein ja ilmauksin. Kirja-arvostelussaan Essi Mäkelä arvioi käsikirjaa, jossa esitellään monipuolisesti populaarimusiikin ja uskonnon suhteita. Mäkelä nostaa esille erityisesti artikkelin, jossa pohditaan tutkijan sisäpiiriläisyyttä ja sen merkitystä tutkimuksen teossa. Mäkelä kuvaa, miten tutkija usein tasapainoilee sisäpiiriläisyytensä ja tutkijanroolinsa välillä. Sisäpiiriläisyys ja henkilökohtainen suhde tutkimuskohteeseen synnyttää myös odotuksen, että sen merkitystä pohditaan tutkimuksessa tuotetun tiedon kannalta. Yksi mahdollinen tapa tähän on Jaana Kourin artikkelissaan esittelemä ja väitöskirjassaan toteuttama autoetnografinen reflektio, jossa tutkijan kokemuksesta ja sen analyysistä tulee osa tiedontuottamisen prosessia.